

ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ
		x

Σχ. Έτος 2022-2023

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ Νηπιαγωγείο Βλαχάτων

Δ/ΝΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Κεφαλληνίας

ΤΗΛ. 2671031190

ΔΗΜΟΣ / ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ : Αργοστολίου

Email : mail@nip-vlach.kef.sch.gr

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ/ΝΤΡΙΑΣ Ειρήνη Ματθαϊάκη

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΖΕΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

Όνοματεπώνυμο Ειρήνη Ματθαϊάκη

Ειδικότητα ΠΕ60 - Νηπιαγωγός

Τηλ. επικοινωνίας 6976150734

Δ/νση Ηλ. Ταχυδρομείου eirmatth@yahoo.gr

ΑΛΛΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

1) Ζαχάρω Γκάγκα

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΕΤΗ (ΝΑΙ/ΟΧΙ): ΝΑΙ

ΣΧΕΤΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ (ΝΑΙ/ΟΧΙ): ΟΧΙ

2) Χριστίνα Τάκα

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΕΤΗ (ΝΑΙ/ΟΧΙ): ΟΧΙ

ΣΧΕΤΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ (ΝΑΙ/ΟΧΙ): ΟΧΙ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: «Στα Μονοπάτια Γνωστών Ζωγράφων»

ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΣΤΗ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ: Πολιτιστικά Θέματα

ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ : 29

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Α.ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Κύριο θέμα: η προσέγγιση κι επεξεργασία επιλεγμένων πινάκων ζωγραφικής και η εικαστική δημιουργία κι έκφραση των παιδιών με πηγή έμπνευσης τα συγκεκριμένα έργα Τέχνης.

Υποθέματα

- Η ζωγραφική σαν μέσο έκφρασης κι επικοινωνίας.
- Μελέτη της τεχνοτροπίας-τεχνικής γνωστών ζωγράφων.
- Στοχασμός πάνω σε έργα τέχνης, διατύπωση σκέψεων και συναισθημάτων, κριτική αξιολόγηση
- Παραγωγή αυθεντικών εικαστικών έργων από τα παιδιά

Θεματικές Ενότητες

Η επιλογή των ζωγράφων και των έργων τους γίνεται με κριτήριο τη δυνατότητα ερμηνείας και απόδοσής τους από παιδιά προσχολικής ηλικίας, σύμφωνα με το εξελικτικό τους στάδιο, και βασίζεται στα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους. Τα έργα είναι απλά στη σύνθεση, περιλαμβάνουν ρεαλιστικές αλλά κι αφηρημένες αναπαραστάσεις κι απεικονίζουν οικεία και αγαπημένα για τα παιδιά θέματα.

Ειδικότερα σχετικά με τη θεματολογία των έργων Τέχνης, επιδιώκεται η σύνδεσή τους με θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται στον ετήσιο εκπαιδευτικό προγραμματισμό της σχολικής μονάδας και αφορούν:

- Χρώματα και Σχήματα
- Οικογένεια
- Συναισθήματα
- Εποχές
- Εθνικές Επέτειοι
- Θρησκευτικές Γιορτές

Β. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Βασικός Σκοπός

βασικός σκοπός του προγράμματος είναι τα παιδιά να «ανακαλύψουν» και να επεξεργαστούν έργα σημαντικών ζωγράφων, να τα «ερμηνεύσουν» μέσα από τη δική τους οπτική, βάσει προσωπικών βιωμάτων, εκφράζοντας σκέψεις και συναισθήματα και να εμπνευστούν από αυτά για να δημιουργήσουν τους δικούς τους πίνακες ζωγραφικής.

Στόχοι:

Ειδικότερα, οι μαθητές επιδιώκεται να:

- γνωρίσουν γνωστούς ζωγράφους και να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές τεχνοτροπίες και καλλιτεχνικά ρεύματα
- αναλύσουν, εκτιμήσουν κι ερμηνεύσουν έργα Τέχνης, καλλιεργώντας την κριτική τους σκέψη κι αναπτύσσοντας μεταγνωστικές δεξιότητες
- καλλιεργήσουν την αισθητική τους αντίληψη και να εσωτερικεύσουν αισθητικές αρχές

- πειραματιστούν, να εξερευνήσουν και να εξοικειωθούν με διάφορα εργαλεία, υλικά και τεχνικές ζωγραφικής
- βιώσουν τη χαρά της δημιουργίας και να απολαύσουν την ενασχόληση με την Τέχνη
- αποκτήσουν θετική εικόνα για την ζωγραφική και γενικά για την τέχνη και να εκτιμήσουν την αξία της ως μέσο έκφρασης κι επικοινωνίας
- καλλιεργήσουν δεξιότητες του 21^{οι} αι. (4CS) (επικοινωνία, συνεργασία, κριτική σκέψη δημιουργικότητα)
- μάθουν να σέβονται και να αποδέχονται τη διαφορετικότητα στον τρόπο έκφρασης

Δευτερεύοντες Στόχοι:

Παράλληλα επιδιώκεται οι μαθητές να:

- καλλιεργήσουν τον προφορικό και γραπτό τους λόγο
- αναπτύξουν μαθηματικές δεξιότητες
- ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους
- εξασκήσουν δεξιότητες λεπτής και αδρής κινητικότητας
- αναπτύξουν δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού

Γ. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο σχεδιασμός του συγκεκριμένου προγράμματος ακολουθεί τις αρχές της ενεργητικής, βιωματικής, παιγνιώδους, διερευνητικής-ανακαλυπτικής και ομαδοσυνεργατικής μάθησης και βασίζεται:

- στο Project Zero του Πανεπιστημίου Harvard από το οποίο αξιοποιούνται οι μεθοδολογίες **visible** και **artful thinking, οι ρουτίνες σκέψης** και το πρόγραμμα των **Arts Propel**
- στην Εκπαιδευτική Προσέγγιση **High/Scope** που υποστηρίζει την ολιστική προσέγγιση των εικαστικών Τεχνών, δίνει έμφαση στην εξερεύνηση ποικιλίας καλλιτεχνικών υλικών αλλά και στην εκτίμηση της Τέχνης σε ένα ασφαλές, μη ανταγωνιστικό και υποστηρικτικό περιβάλλον όπου όλες οι απόψεις είναι σεβαστές, όλες οι δημιουργίες ενισχύονται θετικά, τα παιδιά εκφράζουν αβίαστα τις παρατηρήσεις τους για έργα Τέχνης και αναστοχάζονται πάνω στις δικές τους εικαστικές δημιουργίες
- στην **Εις Βάθος Προσέγγιση** (Erstein & Τρίμη, 2005) που βασίζεται στο παιχνίδι, τη συνεργασία, την πρωτοβουλία του παιδιού και στην αυθεντική μάθηση μέσα από πραγματικές καταστάσεις που προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών ενώ δίνει βαρύτητα στον αναστοχασμό, στην εμπλοκή σε καταστάσεις επίλυσης προβλήματος, πειραματισμού, εξερεύνησης και ανακάλυψης, στον αυθορμητισμό και στην ελευθερία έκφρασης. Βασικά συστατικά της εις Βάθος Προσέγγισης είναι η ενασχόληση με την Τέχνη (Δημιουργώντας Τέχνης) και η σκέψη για την Τέχνη (παρατηρώντας και προσεγγίζοντας την Τέχνη)
- στις **στρατηγικές και τεχνικές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας** (Παντελιάδου, 2022)

Επιπλέον, αξιοποιούνται οι παρακάτω Μέθοδοι και Τεχνικές Διδασκαλίας

- ιδεοθύελλα, καταιγισμός ιδεών
- αξιοποίηση τεχνολογίας (tablet, εκπαιδευτικά λογισμικά, ψηφιακά παιχνίδια, εργαλεία web 2.0 κ.ά.)
- δραματοποίηση, θεατρικό παιχνίδι

Δ. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ-ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα προβλέπεται να υλοποιηθεί καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (Οκτώβριος 2022 – Ιούνιος 2023), ενταγμένο στις θεματικές προσεγγίσεις που περιλαμβάνει ο ετήσιος εκπαιδευτικός προγραμματισμός της σχολικής μονάδας.

Ε. ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ— ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ

Αριθμός προβλεπόμενων επισκέψεων και συνεργασιών με φορείς

- 1) Επίσκεψη ζωγράφου στον χώρο του σχολείου
- 2) Εικονική περιήγηση σε πινακοθήκες και μουσεία με πίνακες ζωγραφικής

ΣΤ. ΠΕΔΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ)

Η Τέχνη προάγει όλα τα είδη ανάπτυξης κι ένα ευρύ πεδίο δεξιοτήτων του παιδιού παίζοντας κεντρικό ρόλο στη γνωστική, κινητική, γλωσσική και κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη του (Erstein & Τρίμη, 2005). Το συγκεκριμένο καινοτόμο πρόγραμμα συνδέεται με όλα τα γνωστικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος (ΔΕΠΠΣ 2004, Δαφέρμου et al, 2006) δεδομένου ότι προσεγγίζεται ολιστικά και διαθεματικά (Καραθανάση & Παπαευθυμίου, 2010). Ειδικότερα:

Γλώσσα: καλλιέργεια προφορικού και γραπτού λόγου (περιγραφικός λόγος, εμπλουτισμός λεξιλογίου, αινίγματα, συμμετοχή σε συζητήσεις, διαμόρφωση ενεργών και καλών ακροατών, δημιουργία ιστοριών - δημιουργική γραφή, γλωσσικά παιχνίδια, αναδυόμενη γραφή, παραγωγή γραπτού λόγου για εξυπηρέτηση πραγματικών επικοινωνιακών αναγκών και σκοπών, ανάπτυξη επιχειρηματολογίας)

Μαθηματικά: απαριθμήσεις-καταμετρήσεις, μετρήσεις, γνωριμία με σχήματα και είδη γραμμών, χωρικές έννοιες, συγκρίσεις, σειροθετήσεις, ταξινομήσεις, συμμετοχή σε ψηφοφορίες – ραβδογράμματα – στατιστική.

Δημιουργία & Έκφραση: γνωριμία με ζωγράφους, δημιουργική έκφραση, γνωριμία και πειραματισμοί με ποικίλα υλικά και τεχνικές ζωγραφικής, καλλιέργεια καλαισθησίας, ερμηνεία και κριτική έργων τέχνης, δραματοποίηση.

Μελέτη Περιβάλλοντος: Τα παιδιά μέσω της Τέχνης εξερευνούν και γνωρίζουν τον κόσμο αλληλοεπιδρώντας τόσο με διάφορα υλικά μέσω των αισθήσεών τους όσο και με άλλους ανθρώπους, εκτιμώντας κι ερμηνεύοντας τις καλλιτεχνικές τους δημιουργίες. Παράλληλα, μέσα από την τέχνη εξερευνούν το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον, καταγράφουν τις λεπτομέρειές του με τις αισθήσεις τους, παρατηρούν, ερμηνεύουν, εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα.

Τεχνολογία: αξιοποίηση ψηφιακών και τεχνολογικών μέσων για δημιουργική έκφραση (π.χ. λογισμικά ζωγραφικής) και διάχυση έργου (π.χ. εικονική έκθεση ζωγραφικής), αναζητήσεις στο διαδίκτυο, εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία και πινακοθήκες, δημιουργία ψηφιακού βιβλίου, ψηφιακά παιχνίδια με πίνακες ζωγραφικής, δημιουργία εννοιολογικών χαρτών/συννεφόμενων, αξιολόγηση με κουίζ/ερωτηματολόγια (kahoot / googleform)

Z. ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΥΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η διάχυση των αποτελεσμάτων του συγκεκριμένου Προγράμματος Πολιτιστικών Θεμάτων στην ευρύτερη κοινότητα θα γίνει μέσω:

- εικονικής έκθεσης ζωγραφικής με έργα των παιδιών στο artsteps
- οργάνωση έκθεσης ζωγραφικής στον χώρο του σχολείου
- ανάρτηση των δράσεων στο σχολικό ιστολόγιο
- δημοσιεύσεις σε τοπικές εφημερίδες

Η.ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Προετοιμασία, Σχεδιασμός & Οργάνωση (Οκτώβριος 2022) :

- Ενημέρωση παιδιών και γονέων για την εκπόνηση του προγράμματος
- Ενεργοποίηση μαθησιακού ενδιαφέροντος
- Ανάδυση υπαρχουσών γνώσεων και προετοιμασία διδακτικού περιεχομένου για “εγκατάσταση” της νέας γνώσης.
- Σχεδιασμός προγράμματος (στόχοι, μεθοδολογία, εκπαιδευτικές δράσεις κτλ) μετά από ανταλλαγή προτάσεων και ιδεών μεταξύ των εκπαιδευτικών και αναζήτηση σχετικών πληροφοριών από διάφορες πηγές (άρθρα, βιβλία, ιστοσελίδες κτλ).

Υλοποίηση δράσεων: (Καθ’ όλη τη διάρκεια του σχολ. έτους)

Εισαγωγή & Διερεύνηση Θέματος: (Νοέμβριος 2022)

- Εξοικείωση παιδιών με διάφορα εργαλεία και υλικά ζωγραφικής (τέμπερες, νερομπογιές, παστέλ, ξυλομπογιές κτλ)
- Γνωριμία με τα χρώματα (μίξεις, διαβαθμίσεις, θερμά & ψυχρά, σύνδεση με συναισθήματα κτλ)
- Από την τελεία... στη γραμμή και τα σχήματα: γνωριμία με διάφορα είδη γραμμών κι εκμάθηση σχημάτων μέσα από έργα γνωστών ζωγράφων (Miro, Kandinsky)
- Δημιουργία γωνιάς τέχνης (συνεχής ανανέωση κι εμπλουτισμός γωνιάς καθ’ όλη τη διάρκεια της χρονιάς με υλικά ζωγραφικής κι εποπτικό υλικό)

Επεξεργασία Θέματος (Νοέμβριος 2022 – Ιούνιος 2023)

Καθ’ όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, στα πλαίσια των θεματικών ενοτήτων που προβλέπονται από τον ετήσιο προγραμματισμό της σχολικής μονάδας, οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία, μέσα από διαθεματικές, βιωματικές και παιγνιώδεις δράσεις:

- να έρθουν σε επαφή με Έργα Τέχνης γνωστών Ζωγράφων,
- να τα επεξεργαστούν εκφράζοντας σκέψεις, συναισθήματα, κρίσεις
- να γνωρίσουν διάφορες τεχντροπίες και καλλιτεχνικά ρεύματα
- να εκφραστούν δημιουργικά μέσα από την Τέχνη
- να πειραματιστούν με διάφορες τεχνικές ζωγραφικής μέσα από ποικιλία υλικών
- να αξιοποιήσουν εργαλεία ΤΠΕ για να προσεγγίσουν την Τέχνη και να παρουσιάσουν τα έργα τους
- να συνεργαστούν για να παράγουν ομαδικές δημιουργίες

Παρουσίαση (Ιούνιος 2023):

Η διάχυση του προγράμματος στην εκπαιδευτική αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα θα πραγματοποιηθεί τόσο μέσω του σχολικού ιστολογίου όσο και με την διεξαγωγή έκθεσης ζωγραφικής με τις εικαστικές δημιουργίες των παιδιών.

Αποτίμηση-Αξιολόγηση:

Η αποτίμηση και αξιολόγηση του προγράμματος θα γίνει ως προς τους αρχικούς στόχους, το μαθησιακό ενδιαφέρον και το βαθμό οικοδόμησης της νέας γνώσης καθώς και από την καταλληλότητα του διδακτικού περιεχομένου και της μεθοδολογίας. Ειδικότερα, η αξιολόγηση θα πραγματοποιηθεί σε αρχικό-διαγνωστικό επίπεδο (ανίχνευση υπαρχουσών γνώσεων/ προγραμματισμός διδακτικού περιεχομένου), σε διαμορφωτικό επίπεδο (πορεία ελέγχου των στόχων/αναστοχασμό των δράσεων/εντοπισμός των αστοχιών κτλ.) και σε τελικό επίπεδο (αποτίμηση των προσδοκώμενων στόχων).

ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Η ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Ζαχάρω Γκάγκα

Ειρήνη Ματθαιάκη

Χριστίνα Τάκα

Βιβλιογραφικές Πηγές

Δάγλα Α, Ρούσσου Ευγ. (2016) *Artful Thinking: μια διδακτική προσέγγιση για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στο Νηπιαγωγείο*, 4ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Κεντρικής Μακεδονίας «Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη» στο

https://4syn-thess2016.ekped.gr/wp-content/uploads/2016/04/vol2_190-025-037.pdf

Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού – Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί – Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

ΔΕΠΠΣ – Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2004).

Erstein, A. , Τρίμη, Ε. (2005) *Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά : ενισχύοντας τους μικρούς καλλιτέχνες* Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δάρδανος

Goodman, N. (1976). *Languages of Art. An Approach to the Theory of Symbols*. Indianapolis – Cambridge: Hackett Publishing Company.

Ζαχαριάδου, Α. (2019) *Visible Thinking στην Προσχολική Εκπαίδευση*, Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, στο

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/49985/18965.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ΙΕΠ (2022) Επιμορφωτικό Υλικό «Επιμόρφωση στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία»

Νάκου, Α (2022), *Καλλιτεχνικές Διαδρομές...παρέα με τον Ματίς*, Εκπαιδευτικό Σενάριο, Επιμορφωτικό Υλικό «Επιμόρφωση στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία», ΙΕΠ

Καραθανάση, Ζ., Παπαευθυμίου, Ι. (2010) «Οι μεγάλοι Ζωγράφοι επισκέπτονται το Νηπιαγωγείο μας», Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω» στο

http://www.elliepek.gr/documents/5o_synedrio_eisigiseis/karathanasi_papaeuthimiou.pdf

Κατσούδα Α. (2016) *Η Τέχνη στην Προσχολική Εκπαίδευση: Εφαρμογές αρχών και ιδεών από τα Project Zero, Arts Propel και DBAE στο «νέο» νηπιαγωγείο του 21ου αιώνα*, Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, ΤΕΕΑΠΗ στο <https://bit.ly/3AhnJUM>

Παυλίδου, Μ. *Η βιωματική προσέγγιση των έργων τέχνης στο σχολείο* στο <https://bit.ly/3vYAykj>

Παντελιάδου, Σ (2022) *Εγχειρίδιο για τη διαφοροποιημένη διδασκαλία*, Επιμορφωτικό Υλικό «Επιμόρφωση στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία», ΙΕΠ

Παπαδοπούλου, Μ. (2004) *Παίζοντας Τέχνη με Παιδιά*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη

Ritchhart, R., Palmer, P., Church, M., & Tishman, S. (2006). *Thinking Routines Establishing Patterns of Thinking in the Classroom* στο

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.545.213&rep=rep1&type=pdf>

Τζαβάρα, Κ. (2010) *Μαγικές Διαδρομές στην Τέχνη*, Θεσσαλονίκη, Διάπλους

Ιστοσελίδες:

Harvard University - Project Zero

<http://www.pz.harvard.edu/projects>

<http://www.pz.harvard.edu/projects/arts-propel>

<http://pzartfulthinking.org/>